

MASOFAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANGAN HOLDA BOSHLANG'ICH TA'LIM TALABALARINING KASBIY SHAKLLANISHI

Avezov D.S.

*Urganch Ranch Texnologiya Universiteti
"Pedagogika va filologiya" kafedrasi katta o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: masofaviy o'qitish, masofaviy texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, kasbiy shakllanish, o'qitish metodikasi.

Ключевые слова: дистанционное образование, дистанционные технологии, информационно-коммуникационные технологии, профессиональное становление, методика обучения.

Key words: distance education, distance technologies, information and communication technologies, professional formation, teaching methodology.

Kirish. *Muammoni shakllanishi.* Ta'lim sohasini isloh qilish sharoitida jamiyat va davlat bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashga yangi, yuqori talablarni qo'ymoqda. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda pedagogik fikrlashni rivojlantirish, ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish, innovatsion o'qitish texnologiyalarini, shu jumladan axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini egallashga alohida e'tibor beriladi.

Zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini ta'lim jarayoniga kirib kelishi an'anaviy o'qitish usullariga qo'shimcha ravishda yangi o'qitish shakli- masofaviy o'qitish yaratilishiga omil bo'ldi. Masofaviy ta'limda talaba va o'qituvchi fazoviy bir-biridan ajralgan holda o'zaro maxsus yaratilgan o'quv kurslari, nazorat shakllari, elektron aloqa va Internetning boshqa texnologiyalari yordamida doimiy muloqotda bo'ladilar [6, 1027-bet].

Talabalarni kasbiy tayyorlashning muhim tarkibiy qismi zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda o'qitishdir, bu nafaqat o'qitish metodikasi bo'yicha nazariy materialni o'zlashtirishni, balki standart va nostandart uslubiy muammolarni hal qilish, individual uslubni ishlab chiqishni ham o'z ichiga

oladi. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida [1, 79-bet] (*Germaniya, Frantsiya, Polsha, Chexiya, Slovakiya, Sloveniya, Bolgariya, Ruminiya, Vengriya*) bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini metodik tayyorlashning xorijiy tajribasini o'rganish natijalari uni takomillashtirishning asosiy tendentsiyalarini aniqlashga asos bo'ldi: uslubiy fanlar tarkibini kompetentsiyaga muvofiq yangilash, yangi fanlar va maxsus kurslarni joriy etish, innovatsion texnologiyalarni qo'llash o'qitish, talabalarni mustaqil tayyorlash uchun sharoit yaratish.

So'nggi yillarda xorijiy ta'lim tizimlarida, xususan Y'arbiy Yevropa mamlakatlarida hamda, AQSh, Yaponiya, Germaniyada masofaviy ta'lim keng qo'llanilmoqda. Yurtimizda masofaviy ta'limning rivojlanishi G'arbiy Yevropa mamlakatlariga qaraganda kechroq boshlandi(asosan koronavirus karantin davrida), ammo hozirda ta'lim sohasidagi davlat siyosati tufayli faol shakllanish bosqichida.

So'nggi tadqiqotlar va nashrlarni tahlil qilish. Hozirgi vaqtda masofaviy ta'limni rivojlantirish muammosi turli pozitsiyalardan ko'rib chiqilmoqda. Oliy ta'lim muassasalarining masofaviy o'qitish laboratoriyasi mutaxassislari masofaviy o'qitish ta'lim shakli sifatida belgilanadi, bunda o'qituvchi va talabalarning o'quv jarayonining barcha tarkibiy qismlarini aks ettiruvchi hududiy jihatdan o'zaro ta'siri Internet texnologiyalarining o'ziga xos vositalari yoki boshqa interaktiv vositalar yordamida amalga oshiriladi. Masofaviy ta'limni yaratish va rivojlantirish kontseptsiyasida quyidagi ta'rif berilgan: «*masofaviy ta'lim – bu ixtisoslashtirilgan axborot va ta'lim muhitidan foydalangan holda taqdim etiladigan ta'lim xizmatlari majmui*» 81, 207-bet].

«Eidos» masofaviy ta'lim markazi direktori - A. V. Xutorskiy masofaviy o'qitish ostida o'rganishni ko'rib chiqadi, unda o'quv sub'ektlari fazoviy va vaqtinchalik masofaga egabo'lib, telekommunikatsiya vositalaridan foydalangan holda o'quv jarayonini amalga oshiradilar. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini metodik tayyorlashda masofaviy o'qitishdan foydalanishning dolzarbligini hisobga olgan holda, ushbu mavzu yanada chuqurroq o'rganishni talab qiladi.

Natijalar. Hozirgi bosqichda boshqa oliy o'quv yurtlarida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini metodik tayyorlashda masofaviy texnologiyalardan foydalanishni takomillashtirish ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish zarurati paydo bo'ldi.

Bu – bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun «*o'qitish metodikasi*» masofaviy kursining tuzilishini talab qiladi:

► ish dasturi;

- ▶ o'quv jadvali;
- ▶ baholash mezonlari;
- ▶ -tavsiya etilgan adabiyotlar va onlayn manbalar ro'yxati;
- ▶ izohli lug'at;
- ▶ kalit so'zlarga giperhavolalar bilan ma'ruza matnlari (asosiy uslubiy atamalar);
- ▶ multimedia ma'ruzalari taqdimotlari;
- ▶ ma'ruza videolari;
- ▶ amaliy mashg'ulotlar rejalari;
- ▶ mustaqil ish uchun vazifalar;
- ▶ individual o'quv va tadqiqot vazifalari;
- ▶ nazorat savollari va vazifalari;
- ▶ uslubiy vazifalar to'plami;
- ▶ kurs va malaka ishlarini bajarish bo'yicha tavsiyalar.

Masalan, talabalardan «boshlang'ich ta'lim mazmuni» mavzusidagi ma'ruza videofragmentini ko'rish so'raladi, unda o'qituvchi amaldagi maktab dasturlari va darsliklarini aniq namoyish etadi, ularning tuzilishi va mazmunini tahlil qiladi.

Bu uslub o'quv materialini yaxshiroq o'zlashtirishga imkon beradi va kelajakdagi o'qituvchilar uchun zarur uslubiy kompetentsiyalarni (*gnostik, analitik, dizayn va boshqalar*) shakllantirishga yordam beradi. Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari uchun uslubiy tavsiyalar, an'anaviy vazifalardan tashqari (*tekshirish, savollarga javob berish, tahlil qilish, taqqoslash, reja, jadval, diagramma tuzish, Referat, senariyni ishlab chiqish*) [6, 42-bet], Internet-resurslarni, videofilmlarni ko'rish, videofilm mazmuni bo'yicha savollarga javob berish va shunga o'xshash vazifalarni o'z ichiga oladi. Masofaviy o'qitish turli xil multimedia texnologiyalaridan foydalanishni o'z ichiga oladi, ularga video darslar, darsdan tashqari mashg'ulotlar videolari, virtual laboratoriyalar, virtual ekskursiyalar va boshqalar kiradi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini masofadan o'qitish xorijiy mamlakatlarda juda keng tarqalgan. Polsha, Chexiya, Slovakiya, Bolgariya, Sloveniya va boshqa mamlakatlarning universitetlarida rasmiy veb-saytlarda talabalarni masofadan o'qitish uchun materiallar, xususan dasturlar (silabusi), ma'ruza matnlari, ma'ruzalarning multimedia taqdimotlari, talabalarning mustaqil ishlashi uchun topshiriqlar, nazorat savollari va boshqalar mavjud. Masalan, Polshaning yetakchi oliy o'quv yurtlarida (Lodz universiteti, Varshava universiteti, Vrotslav universiteti, Opol universiteti, Yagellon universiteti). Chenstoxovdagi yana Dlugosh va boshqalar). (Uniwersytetu Sl skiego w

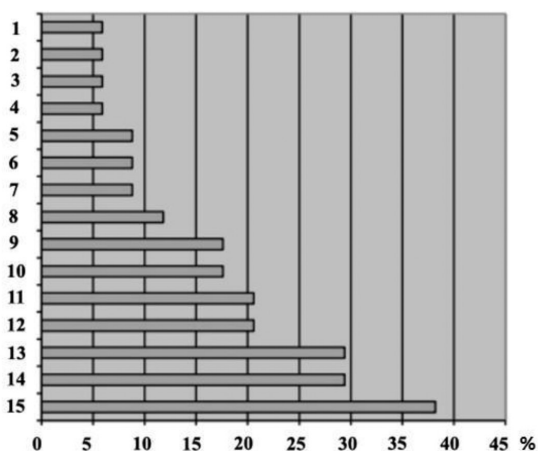

Katowicach). Didaktikani masofadan o'rganish uchun materiallar USOSweb (Uniwersytecki System Obslugi Studiow) tizimida taqdim etilgan [7, 163-bet].

Masofaviy ta'limni amalga oshirish davr talabidir. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishida masofaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalari muhim rol tutadi, ammo ular hali ham yetarli darajada qo'llanilmaydi. Masofaviy ta'lim elementlaridan foydalanish, masofaviy kurslarni joriy etish talabalarning harakatchanligini oshirishga yordam beradi, talabalarga o'z ta'lim traektoriyasini tanlash, mustaqillik, tanqidiy fikrlashni shakllantirish, aks ettirish qobiliyatini va shunga o'xshash narsalarni rivojlantirish imkonini beradi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishini masofadan turib qo'llab-quvvatlash zarurligini hisobga olib, o'qitish metodikasi bo'yicha masofaviy kurslarni joriy etish, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari va amaliy o'qituvchilar uchun uslubiy Portal yaratish bo'yicha o'qituvchilar ishini faollashtirish kerak.

Muhokama. Ko'pgina universitetlarda masofaviy kurslar Moodle platformasi asosida ishlab chiqilgan. Belgilangan masofaviy kursga intizom dasturi, o'quv jarayoni jadvali, ma'ruza matnlari, amaliy mashg'ulotlar va mustaqil ish uchun topshiriqlar, nazorat savollari va topshiriqlari, testlar, tavsiya etilgan adabiyotlar va axborot manbalariga havolalar kiradi. Individual metodistlar Case-stady, portfel texnologiyasi, samarali o'qitish, modulli rivojlanish ta'limi, integratsiyalashgan va tarmoq texnologiyalari, rivojlanayotgan ta'lim

1-rasm-bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda innovatsion axborot texnologiyalarni qo'llash bo'yicha o'qituvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalari

va ijodiy shaxsni shakllantirish texnologiyalari, jamoaviy ta'lim texnologiyalari, maqsadlarni belgilash texnologiyalari, ijodiy vazifalardan foydalanish texnologiyasi va boshqalar kabi texnologiyalarni nomladilar. Biz so'rov natijalarini diagramma yordamida aniq ko'rsatamiz (rasm. 1).

1-kasbiy kompetentsiyalarni shakllantirish texnologiyalari;

2-sog'liqni saqlash texnologiyalari;

3-muvaffaqiyat holatini yaratish texnologiyalari;

- 4-individual ta'lim;
- 5-masofaviy o'qitish texnologiyalari;
- 6-tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari;
- 7-treninglar;
- 8-muammoli ta'lim texnologiyalari;
- 9-tadqiqot texnologiyalari;
- 10-shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar;
- 11-o'yin texnologiyalari;
- 12-multimedia texnologiyalari;
- 13-axborot-kommunikatsiya texnologiyalari;
- 14-dizayn texnologiyalari;
- 15-interaktiv texnologiyalar

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, oliy o'quv yurtlarida talabalarni o'qitish metodikasini o'qitishda masofaviy o'qitish imkoniyatlaridan yetarlicha foydalanilmayapti, deb ta'kidlash mumkin. Bizning fikrimizcha, bu bir necha sabablarga bog'liq.

Birinchi, masofaviy o'qitish elementlarini joriy etish, birinchi navbatda, ma'lum bir oliy o'quv yurtida o'quv jarayonini tashkil etish xususiyatlariga, uning ta'lim faoliyatidagi ustuvor vazifalarga, oliy ta'limni rivojlantirish strategiyasiga va boshqalarga bog'liq. Hamma oliy o'quv yurtlarida masofaviy ta'limga tegishli e'tibor berilmaydi, bu esa o'qituvchilarni masofaviy texnologiyalardan foydalanishga undashga yordam bermaydi.

Ikkinchidan, barcha o'qituvchilar yetarli darajada axborot texnologiyalari va telekommunikatsiya vositalariga ega emaslar.

Uchinchidan, boshlang'ich ta'limda o'qitish metodikasi-bu sinf mashg'ulotlari paytida talabalar va o'qituvchilar bilan bevosita aloqani o'z ichiga olgan o'ziga xos fan.

Bo'lajak o'qituvchilar uchun darsdan tashqari uslubiy ko'nikmalarni shakllantirish juda qiyin. O'qituvchi talabalar bilan bevosita aloqada bo'lishi, ularga uslubiy faoliyat namunasini ko'rsatishi, darslarni modellashtirish paytida bo'lajak o'qituvchilarning harakatlarini va shunga o'xshash narsalarni tuzatishi kerak. Masofaviy ta'limni joriy etishda boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy rivojlanishidagi qiyinchiliklarni takidlaymiz:

– oliy ta'lim va innovatsiyalar vazirligi tomonidan juda zaif muvofiqlashtiruvchi funktsiya (*normativ-huquqiy qo'llab-quvvatlashda, standartlashtirishda, iqtisodiy va moliyaviy masalalarda, ta'lim sifatini baholashda nomuvofiqlik*);

– talabalar uchun oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi raqobat moliyalashtirishning asosiy manbai sifatida ko'plab oliygohlarning

avtonomiyasiga, rivojlanishning yopilishiga olib keldi, bu ham mualliflik huquqini himoya qilish masalasi ishlab chiqilmaganligi bilan bog'liq;

– mavjud o'qitish usullari yangi texnologiyalar bilan yaxshi aralashmaydi va aksariyat uslubiy va o'quv materiallari masofaviy o'qitish uchun mos emas.

Shunday qilib, bugungi kunda ko'plab oliy o'quv yurtlarida talabalarni masofadan o'qitishni joriy etish uchun hali tegishli sharoitlar yaratilmagan deb ta'kidlash mumkin. Biroq, ba'zi masofaviy texnologiyalar elementlaridan foydalanish bo'yicha katta tajriba to'plangan.

Xulosa. Boshlang'ich ta'limda o'qitish metodikasi bo'yicha masofaviy kurslarni yaratishning maqsadga muvofiqligini asoslaydi, ularning tuzilishini tahlil qiladi. Pedagogik amaliyot paytida masofaviy o'qitish texnologiyalari, saytdagi talabalar turli xil o'quv mashg'ulotlarining tuzilishi, ta'limni tashkil etishning boshqa shakllari, video darslarning parchalari, pedagogik amaliyot materiallarini loyihalash namunalari to'g'risida ma'lumot topish juda muhimdir.

Adabiyotlar:

1. Arbuzova E.N. Methodological system for teaching biology students based on an innovative educational and methodological complex: monograph / E.N. Arbuzova. - Omsk: Omsk State Pedagogical University Publishing House, 2011. - 434 p.

2. Madraximovich, K. E., & Ruzimovich, Y. J. (2021). Application of Problem-Based Teaching Methods in the Development of Mathematical Thinking Skills of Students. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 43-47.

3. Khudoynazarov, E. (2023). Theoretical Foundations Of Growing Logical Thinking Of Elementary School Students. *International Bulletin of Engineering and Technology*, 3(5), 33-37.

4. Madrakhimovich, K. E. (2023). Didactic Principles of Developing Logical Thinking in Students. *New Scientific Trends and Challenges*, 97-100.

5. Sidiqova, D. S. (2021). Zamonaviy ta'limda masofaviy o'qitish tizimi. *Scientific progress*, 2(7), 1027-1031.

6. Викулина Е.В. Роль дистанционных образовательных технологий при реализации учебного процесса в вузе / Е.В. Викулина // Перспективы, организационные формы и эффективность развития сотрудничества российских и зарубежных ВУЗов. Сборник материалов VII Ежегодной международной научной конференции. — 2019. — С. 157-163.

7. Куткин В.С. Роль дистанционных образовательных технологий в формировании новой позиции педагога и студента в учебном процессе вуза / В.С. Куткин // Техническое творчество молодежи. — 2022. — № 1(131). — С. 7-11.

8. Соболева Н.А. Дистанционные образовательные технологии в системе электронного обучения в вузе / Н.А. Соболева, А.Е. Соболев // Образование в пространстве культуры. Сборник научных трудов / Под ред. Э.Ю. Майковой. — Тверь, 2018. — С. 140-144.

РЕЗИОМЕ

Maqolada bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchisini kasbiy shakllantirish uchun masofaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning dolzarbligi asoslanadi. Masofadan o'qitish turli xil aloqa vositalari: pochta, telefon, elektron pochta, telekommunikatsiya vositalari yordamida amalga oshirilishi mumkinligi aniqlandi. Bugungi kunda kompyuter tarmoqlari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanigan holda masofaviy o'qitish uslubi keng tarqalgan. Innovatsion o'qitish texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha o'qitish metodikasi o'qituvchilari o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalarini tahlil qildi. Oliy o'quv yurtlarida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlashda masofaviy

texnologiyalardan yetarlicha foydalanilmayotgani aniqlandi. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda masofaviy o'qitish elementlarini qo'llashning mahalliy va xorijiy tajribasi yoritib berilgan. Raqobatbardosh va malakali boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yangi avlodini tayyorlash uchun oliy o'quv yurtlarining pedagogik jarayoniga masofaviy texnologiyalarni joriy etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

РЕЗЮМЕ

В статье обосновывается актуальность использования дистанционных информационно-коммуникационных технологий для профессионального становления будущего учителя начальных классов. Определено, что дистанционное обучение может осуществляться с использованием различных средств связи: почты, телефона, электронной почты и телекоммуникаций. Сегодня широкое распространение получил метод дистанционного обучения с использованием компьютерных сетей и информационно-коммуникационных технологий. Он проанализировал результаты опроса, проведенного среди преподавателей-методистов по вопросам использования инновационных технологий обучения. Установлено, что дистанционные технологии недостаточно используются при профессиональной подготовке будущих преподавателей в высших учебных заведениях. Освещен отечественный и зарубежный опыт использования элементов дистанционного образования в профессиональной подготовке будущих учителей начальных классов. Разработаны рекомендации по внедрению дистанционных технологий в педагогический процесс высших учебных заведений в целях подготовки нового поколения конкурентоспособных и квалифицированных учителей начальных классов.

SUMMARY

In the article, the relevance of using distance information and communication technologies for the professional formation of the future primary education teacher is based. It was determined that distance education can be carried out using various means of communication: mail, telephone, e-mail, and telecommunications. Today, the method of distance education using computer networks and information and communication technologies is widespread. He analyzed the results of a survey conducted among teaching methodology teachers on the use of innovative teaching technologies. It was found that remote technologies are not used enough in professional training of future teachers in higher educational institutions. Domestic and foreign experience of using elements of distance education in professional training of future primary school teachers is highlighted. Recommendations on the introduction of remote technologies into the pedagogical process of higher educational institutions were developed in order to train a new generation of competitive and qualified primary school teachers.